

KIRGISTAN

OBLICZA TRANSFORMACJI

Redakcja naukowa
Michał Kuryłowicz
Krystian Pachucki-Włosek

Kirgistan – oblicza transformacji

pod redakcją
Joachima Dieca, Anny Jach,
Michała Kuryłowicza i Jana Brodowskiego

Tom 1

KIRGISTAN – oblicza transformacji

POD REDAKCJĄ

MICHAŁA KURYŁOWICZA I KRYSTIANA PACHUCKIEGO-WŁOSKA

Michał Kuryłowicz
Uniwersytet Jagielloński, Kraków
ID <https://orcid.org/0000-0002-5041-6683>
✉ michal.kurylowicz@uj.edu.pl

Krystian Pachucki-Włosek
Uniwersytet Jagielloński, Kraków
ID <https://orcid.org/0000-0002-4527-5441>
✉ krystian.pachucki97@gmail.com

© Copyright by individual authors, 2020

Recenzent: prof. dr hab. Grzegorz Mazur

Opracowanie redakcyjne: Marta Kupińska

Projekt okładki: © Ka Klakla

ISBN 978-83-8138-107-9 (druk)
ISBN 978-83-8138-265-6 (on-line, pdf)
<https://doi.org/10.12797/9788381382656>

Na okładce wykorzystano zdjęcie autorstwa E. Żak
(Biszkek, Kirgistan)

Publikacja została dofinansowana ze środków Wydziału Studiów
Międzynarodowych i Politycznych UJ, Instytutu Rosji i Europy
Wschodniej UJ, Instytutu Bliskiego i Dalekiego Wschodu UJ

WYDAWNICTWO KSIĘGARNIA AKADEMICKA

ul. św. Anny 6, 31-008 Kraków

tel.: 12 421-13-87; 12 431-27-43

e-mail: akademicka@akademicka.pl

Księgarnia internetowa: <https://akademicka.pl>

Spis treści

<i>Od redakcji</i>	9
<i>From the Editor</i>	11
Michał Kuryłowicz, Krystian Pachucki-Włosek	
<i>Wprowadzenie</i>	13

I. Polityka

1. Krystian Pachucki-Włosek	
<i>Prezydent i egzekutywa we współczesnym Kirgistanie</i>	25
2. Michał Kuryłowicz	
<i>Parlament i ewolucja systemu partyjnego w Kirgistanie po 2010 roku</i>	43
3. Krystian Pachucki-Włosek	
<i>Oblicze ideowe republiki i polityka historyczna współczesnego Kirgistanu</i>	69

II. Gospodarka

1. Łukasz Rabiasz	
<i>Podstawowe wskaźniki makroekonomiczne Kirgistanu, główne działy gospodarki i polityka ekonomiczna po 2010 roku</i>	85
2. Katarzyna Kosowska	
<i>Kirgistan w pętli energetycznej – problemy z wykorzystaniem potencjału wodnego republiki, tradycyjne i nowe źródła energii</i>	105
3. Patryk Dujka	
<i>Handel międzynarodowy Kirgistanu – najważniejsi partnerzy, kluczowe produkty eksportowe i importowe</i>	123

4. Konstancja Polit
*Migracja zarobkowa z Kirgistanu. Znaczenie gospodarcze
i polityczne kirgiskich gagarbaiterów*143

III. Społeczeństwo

1. Paweł Panasiuk
Panorama społeczna Kirgistanu169
2. Elżbieta Żak
*Tożsamość państwowa czy komunikacja międzykulturowa?
Problemy językowe we współczesnym Kirgistanie*185
3. Daria Saprynskaja, Iwan Sokołowski
Islam w Kirgistanie207
4. Barbara Tomków
*Polityka w zakresie równości płci i pozycja kobiety
we współczesnym Kirgistanie*227
5. Michał Kuryłowicz
Edukacja i polityka edukacyjna współczesnego Kirgistanu245
6. Bartosz Oleszko-Pyka
*Dziennikarstwo internetowe oraz media społecznościowe
w Kirgistanie – znaczenie oraz społeczna odpowiedzialność*.....271

IV. Kirgistan na arenie międzynarodowej

1. Michał Lubina
*Po pierwsze Rosja. Polityka zagraniczna i bezpieczeństwa
Kirgistanu wobec nowych wyzwań na obszarze eurazjatyckim*287
2. Sebastian Torłop
*„Mała Wielka Gra” – Kirgistan pomiędzy Federacją Rosyjską
a USA w aspekcie militarnym*.....311
3. Paweł Panasiuk
Kirgistan – stosunki z sąsiadami w regionie Azji Centralnej.....329
4. Kinga Osierda
Tureckie soft power w Kirgistanie343

Zakończenie

Elżbieta Żak	
<i>Odwiedziny w „nieucywilizowanej” przestrzeni</i>	361
Biogramy	367
Indeks nazwisk.....	371

3. Oblicze ideowe republiki i polityka historyczna współczesnego Kirgistanu

ABSTRACT

The Ideological Image of the Republic and the Historical Politics of Contemporary Kyrgyzstan

In this chapter, the author presents the importance of the Soviet period in the consciousness of the society and politicians in the current ideological situation in Kyrgyzstan. In his considerations, the author presents the attempts to create the idea of the leading Kyrgyz statehood after the collapse of the Soviet Union. The text presents ideological parallels characterized by the alternation of Kyrgyz nationalism with Soviet internationalism. Recent years have seen an attempt by the highest authorities to develop an intermediate model by combining the pre-Soviet with the Soviet heritage. In the summary, the author shows the impact of multi-ethnicity on the problem of choosing a leading idea, which is why Kyrgyzstan remains in an ideological void, which the author is trying to fill with previously functioning patterns.

Keywords: Soviet Union, multi-ethnicity, historical policy, idea, society

Резюме

Идейный облик республики и историческая политика современного Кыргызстана

Автор в главе представляет значение советского периода в сознании общества и политиков в текущей идеологической

sytuacji w Kirgystanie. W swoich rozważaniach autor przedstawia próby stworzenia koncepcji kierującej kirgiską państwowością po rozpadzie Związku Radzieckiego. W tekście przedstawione są ideologiczne porównania, charakteryzujące się przemiowaniem kirgiskiego nacjonalizmu z radzieckim internacjonalizmem. W ostatnie lata on widział próbę wyższych władz opracować pośrednią koncepcję, łączącą doradczą spuściznę z radziecką spuścizną. W zakończeniu autor pokazuje wpływ wieloetniczności na problem wyboru kierującej koncepcji, dlatego Kirgystan pozostaje w ideologicznej próżni, którą ja próbuję wypełnić wcześniejszymi koncepcjami.

Ключевые слова: Советский Союз, многоэтничность, историческая политика, идея, общество

Obywatele radzieckiego Kirgistanu, jak mieszkańcy większości republik radzieckich, dostrzegli w ogłoszeniu niepodległości możliwość samodzielnego decydowania o kierunku rozwoju kraju. Niestety, w euforii zapomnieli dokonać bilansu ekonomicznego swojego małego państwa. Budżet Kirgiskiej SRR stanowił 25% środków własnych i 75% pochodzących z dotacji z Moskwy (Fatland, 2016). Porównując najlepszy wynik gospodarki radzieckiego Kirgistanu z II połowy lat osiemdziesiątych (1989) z rezultatem roku 2014, który był najlepszy z całego dziesięciolecia, można zauważyć, że Kirgistan w ciągu 25 lat odnotował niezwykle niski przyrost gospodarczy. W 1989 roku PKB Kirgiskiej SRR wynosił 5,47 mld USD, a PKB *per capita* 1268 USD (sumy podane w wartości dolara z 2018 roku). Wynik z 2014 roku to 7,46 mld USD i PKB *per capita* 1279 USD (Bank Światowy, 2014). Realny wzrost dochodu narodowego na jednego mieszkańca w ciągu 25 lat o 11 USD pokazuje, że Kirgistan popadł w całkowitą stagnację gospodarczą.

Powyższe dane potwierdzają, że realny poziom życia obywateli uległ pogorszeniu względem okresu sprzed niepodległości. Należy ponadto pamiętać, iż system radziecki dodatkowo zapew-

niał mieszkańcom republiki stałe zatrudnienie, darmową wyższą edukację, opiekę lekarską nawet na prowincji, miejscowe domy kultury pełniące funkcję teatrów lub kin czy też wczasy organizowane przez zakłady pracy. Wymieniony wyżej pakiet socjalny nie był wliczany w dochody. Tymczasem obecnie w Kirgistanie panuje duże bezrobocie, wyższa edukacja jest płatna, brakuje ośrodków zdrowia na prowincji, domy kultury zostały zamknięte z powodu braku finansowania.

Odczuwane przez obywateli Kirgistanu obniżenie się realnej stopy życiowej potwierdza wypowiedź jednego z mieszkańców: „Nie żyło się tak źle jak dzisiaj. Wtedy pensja nauczyciela była o sześćdziesiąt procent wyższa niż obecnie. Nikt nie spodziewał się, że to pójdzie w takim kierunku” (Kościelniak, 2016).

Tak postrzegany efekt transformacji ustrojowej wzmaga wśród mieszkańców republik sentyment do Związku Radzieckiego. Okres jego funkcjonowania kojarzy się przeciętnemu Kirgizowi z czasem przyspieszonej rozbudowy kraju. Główne inwestycje w hydroenergetykę i energetykę konwencjonalną przeprowadzono za rządów Chruszczowa i w epoce breżniewowskiej. Na 16 elektrowni wodnych, które obecnie posiada Kirgistan, 15 zostało w pełni zbudowanych w czasach radzieckich, podobna sytuacja ma miejsce w budownictwie elektrowni ciepłych – największe (w Biszkeku i Oszu) również są wytworem radzieckich inżynierów (*Социализм. Достижения...*, 2014).

Komunistyczna Partia Kirgistanu jako oddział terenowy Komunistycznej Partii Związku Radzieckiego przekształciła republikę z rolniczej w rolniczo-przemysłową. Inwestycje lat 60. i 70. doprowadziły do zwiększenia poziomu uprzemysłowienia, który wzrósł niemal trzystukrotnie względem okresu przed I wojną światową (*Киргизская Советская...*). Przemysł stał się tym samym głównym pracodawcą. O ile w 1990 roku jego udział w gospodarce wynosił 40%, to w 2014 wskaźnik ten obniżył się do 15,6% (*Прzewodnik po rynku...*, 2015), co świadczy o daleko idącej

deindustrializacji kraju. Spadek ten oznaczał również utratę tysięcy miejsc pracy, co tylko pogłębiło niechęć wobec transformacji i zarazem wzmoгло pozytywne wspomnianie przeszłości.

Upadek zakładów przemysłowych i kołchozów doprowadził wiele kirgiskich rodzin do poziomu ubóstwa. Nastąpił wyraźny regres ekonomiczny, zaś Kirgistan ponownie stał się krajem rolniczym. Elity władzy musiały w tej sytuacji przedstawić nową ideę państwa i nowy program gospodarczy. Pierwszy prezydent Askar Akajew, który rządził w latach 1991-2005, był człowiekiem wykształconym i posiadającym realny ogląd sytuacji wewnętrznej, dzięki czemu zdawał sobie sprawę z trudności w budowie tożsamości w wieloetnicznym kraju.

Według szacunków władz kirgiskich za rok 2018 Kirgistan zamieszkuje 6 256 730 obywateli, z czego 73,3% to Kirgizi, zaś 26,7% społeczeństwa stanowią mniejszości (m.in. Rosjanie, Uzbeki), czyli co trzeci obywatel nie jest etnicznym Kirgizem (Национальный статистический комитет Кыргызской Республики).

Dopiero po 2000 roku zajęto się problemem idei przewodniej państwa. Pierwszą inicjatywą na rzecz budowania jedności ludów zamieszkujących Kirgistan stało się pierwsze zebranie Zgromadzenia Narodów Kirgistanu w 1994 roku. Podczas spotkania przedyskutowano kwestie gospodarcze, możliwość wsparcia dla mniejszości etnicznych ze strony państwa. Okres początkowy działalności Zgromadzenia zdominowały problemy ekonomiczne Kirgistanu, wskutek czego dopiero po kilku latach zaczęto wykorzystywać tę instytucję jako forum dyskusji o profilu ideowym młodego państwa. Zgromadzenie okazało się z perspektywy władzy skutecznym miejscem dialogu międzyetnicznego, dlatego 31 maja 2002 roku dekretem prezydenckim podniesiono jego znaczenie, nadając mu status ciała doradczego prezydenta Republiki Kirgistanu (*Указ Президента Кыргызской Республики...*, 2002).

Zdając sobie sprawę z wieloetnicznego oblicza kraju, prezydent Akajew nie podejmował prób przymusowej „kirgizacji” republiki,

stawiając na wykształcenie w społeczeństwie przywiązania do państwa i budowę narodu politycznego. Wyrazem takiego podejścia była ogłoszona w 2004 roku *Koncepcja Rozwoju Wszystkich Etnosów* oraz program *Kirgistan – nasz wspólny dom* (*Кыргызстан – наш общий...*, 2014). Projekty gwarantowały pomoc finansową ze strony państwa dla rozwoju kultur mniejszości oraz zapewniały poszanowanie ich praw zgodnie z umowami międzynarodowymi. Stały się jednocześnie gwarantem spokoju wewnętrznego, egzekwując interesy mniejszości. Zapowiadały one również proces konsolidacji narodu politycznego, nie tylko etnicznego.

Sam prezydent Akajew i współtwórcy projektów nie przewidzieli szybkiego zaniku w społeczeństwie takich pozytywnych zjawisk jak przyjaźń narodów radzieckich i internacjonalizm związkowy. Skrajnie prawicowe partie polityczne Kirgistanu zaczęły oskarżać prezydenta o próbę umniejszania znaczenia kultury większości. Hasła nacjonalistów trafiły do szerokiego grona mieszkańców południowej części Republiki Kirgistanu, co stało się katalizatorem wydarzeń z 2005 roku określanych jako tulipanowa rewolucja (Kozłowski, 2009).

Nową głową państwa został zagorzały nacjonalista Kurmanbek Bakijew. Przejawem jego nacjonalistycznej postawy w zakresie polityki historycznej była próba budowy obrazu Rosji jako okupanta. Okazało się, że takie działanie miało charakter jedynie hasłowy. Prezydent Bakijew przypominał o konieczności rozliczenia przeszłości w sytuacji bezradności w negocjacjach ze stroną rosyjską. Rozpoczęcie przebudowy obrazu zostało wyhamowane przez nacisk ekonomiczny, walka o pamięć mogła bowiem doprowadzić do zaostżenia formalności wizowych wobec Kirgizów pracujących w Rosji, co spowodowałoby niepokoje społeczne w samym Kirgistanie. Drugim problemem było samo nastawienie większości mieszkańców, którzy pozytywnie oceniali okres egzystowania Kirgizji w ramach Związku Radzieckiego.

Ostatecznie idea nacjonalistyczna została całkowicie zdyskredytowana w wyniku wydarzeń z 2010 roku (Laruelle, Kourmanova,

2017). Rozpoczęta polityka dyskryminacji mniejszości uzbeckiej w czasie urzędowania Bakijewa doprowadziła do pogromów Uzbeków, co negatywnie wpłynęło na wizerunek Kirgistanu jako kraju tolerancyjnego dla mniejszości narodowych.

Nowy kirgiski rząd musiał pokazać, że zależy mu na wyjaśnieniu przyczyn zbrodni i ukaraniu winnych. Doskonałym posunięciem pełniącej obowiązki prezydenta Rozy Otunbajewej była zgoda na powołanie niezależnej komisji mającej zbadać sprawę krwawych czystek etnicznych z 2010 roku. W skład komisji weszli eksperci z wielu krajów (Kozłowski, 2009). Wydarzenia z Oszu uświadomiły kirgiskiej elicie władzy, że budowa państwa opartego na idei nacjonalistycznej prowadzi jedynie do perturbacji wewnętrznych, dlatego należało poszukać innej koncepcji.

Nowe władze w Biszkeku w pierwszej kolejności za swój priorytet uznały naprawę relacji etnicznych Kirgizów z mniejszościami narodowymi i etnicznymi. Główną przyczyną wykluczenia społecznego była kwestia nieznamości języka kirgiskiego. W celu podjęcia walki z takim stanem rzeczy w nowej konstytucji zamieszczono przepis podnoszący rangę języka rosyjskiego do drugiego języka urzędowego (Konstytucja Republiki Kirgistanu, 2010, art. 10 ust. 2). Oznaczało to w znacznej mierze prawne usankcjonowanie dotychczasowej praktyki, sięgającej okresu radzieckiego, w myśl której język rosyjski pozostawał środkiem komunikacji międzyetnicznej.

Nobilitacja języka rosyjskiego ukazywała kierunek działań, jaki zamierzał obrać nowy rząd i nowo wybrany prezydent Ałmazbek Atambajew. Przywódca Kirgistanu, podejmując temat budowy idei państwowej, sięgnął po założenia koncepcji prezydenta Askara Akajewa zawartej w projekcie *Kirgistan – nasz wspólny dom*. Po przeanalizowaniu historii Kirgistanu XX i XXI wieku Atambajew postanowił rozdzielić ocenę okresu carskiego i radzieckiego, stworzyć z niej dwa odrębne zagadnienia.

Krytyczna retoryka została przyjęta wobec czasów caratu oraz rządów Józefa Stalina. Przedstawienie Kirgizów jedynie jako ofiar

systemu carskiego doprowadziło do częściowego zafałszowania historii. W podręczniku dla klasy VIII pominięto bohaterską obronę powstańców roku 1898, a także usunięto wydarzenie z 18 maja 1898 roku, kiedy tłum za namową dżadidów dokonał mordu na 40 niewinnych rosyjskich żołnierzach. Okazją do pokazania w negatywnym świetle okresu panowania carskiego stały się również obchody 100. rocznicy rewolty ludów Azji Centralnej (Осмонова, 2016). Oficjalnie uznawana wersja głosi, że było to powstanie narodowe mające na celu utworzenie bytu państwowego niezależnego od Imperium Rosyjskiego. Wydarzenie z 1916 roku zostało wykorzystane do próby poprawy relacji politycznych na linii Biszkek–Taszkent. Uzbeckie władze, jeszcze wtedy na czele z Islamem Karimowem, nadały dużą wagę historyczną wydarzeniu z 1916 roku. Odwołując się do myśli Akajewowskiego projektu *Kirgistan – nasz wspólny dom*, prezydent A. Atambajew podkreślił tragedię okresu czystek stalinowskich. Dotknęły one nie tylko inteligencję kirgiską, ale też większości grup etnicznych i narodowych zamieszkujących ZSRR. Miejscem wykorzystywanym do przypomnienia o tym czasie stał się memorialny kompleks Ata Bejit (Мемориальный музей „Ата-Бейит”, 2018). Upamiętnianie ofiar i podtrzymywanie pamięci o stracie świadczy o obiektywnym podejściu do oceny okresu radzieckiego. Negatywny wydzźwięk epoki stalinowskiej pokazuje, że działania rosyjskie w nowym spojrzeniu historycznym Kirgistanu są źle oceniane aż do śmierci Józefa Stalina w 1953 roku, z wyjątkiem krótkiego okresu *korienizacji*¹.

Krytykując okres carski, Kirgistan nie uderza w dzisiejszą Rosję, która swoją tożsamość stara się budować na przeszłości

1 *Korienizacja* – polityka narodowościowa władz Rosji Radzieckiej i ZSRR na początku lat 20. XX wieku, dążąca do rozwoju kultur poszczególnych narodów wchodzących w skład państwa radzieckiego. Dzięki *korienizacji* w kirgiskim społeczeństwie zlikwidowano problem analfabetyzmu, doprowadzono do spisania dzieł narodowych przekazywanych ustnie przez dziesięciolecia.

radzieckiej. Krytyka rządów Stalina mogłaby pogorszyć relację z Federacją Rosyjską, jednak nowa idea państwowa przewiduje zachowanie uprzywilejowanych relacji z Rosją. Kraj ten jest nadal uważany za najważniejszego sojusznika i przyjaciela, dlatego dostrzegalne są kroki przyjazne wobec „prawdy historycznej” przedstawianej przez Kreml. Okres 2016-2018 był bogaty w obchody okrągłych rocznic związanych z dziedzictwem radzieckim. W roku 2016 świętowano 80. rocznicę powołania Kirgiskiej SRR, w 2017 – 100. rocznicę rewolucji październikowej, a w 2018 roku obchodzono 90. urodziny Czingiza Ajtmatowa.

Ważnym wydarzeniem stało się otwarcie skweru Przyjaźni Narodów w Biszkeku z okazji 100. rocznicy rewolucji październikowej. Narzędziem kluczowym do zmiany retoryki historycznej było wykorzystanie starego pomnika wzniesionego w czasach radzieckich z okazji 100-lecia przyłączenia ziem kirgiskich do Rosji (1874). W 100. rocznicę kolejnego wielkiego wydarzenia zmienił swoje znaczenie, z pomnika przywołującego pamięć o brutalnym zagarnięciu ziem kirgiskich przez carską Rosję przekształcił się w symbol długoletniej przyjaźni łączącej Rosję i Kirgistan (Князева, 2017). Jest to doskonały przykład próby odfalszowania XIX-wiecznej historii Kirgizji. Działania postalinowskich przywódców państwa radzieckiego – Chruszczowa, a w szczególności Breżniewa – są oceniane pozytywnie. Osiedleńcy przybyli w tym okresie do Kirgistanu zostali uznani za nosicieli modernizacji (Laruelle, Kourmanova, 2017). Prawda ta jest niepodważalna i podkreślana w wielu wypowiedziach przywódców państwa, co umacnia sojusz rosyjsko-kirgiski.

Władze w Biszkeku swoją postawą podkreślają pozytywne działania, które miały miejsce w Związku Radzieckim, a zostały zaniechane po ogłoszeniu niepodległości. Za jedno z takich przedsięwzięć uznano powoływanie organizacji młodzieżowych. Rząd kirgiski ponownie stara się utworzyć internacjonalistyczną organizację dzieci i młodzieży, która wychowywałaby najmłod-

szych w duchu patriotycznym, niezależnie od pochodzenia etnicznego. Dobrą okazją do realizacji tych postanowień stał się rok 2018, w którym przypadło 100-lecie powstania Komsomołu (Сабырова, 2018).

Za negatywne działanie władzy radzieckiej elity niepodległego Kirgistanu uznały umieszczanie w paszportach wewnętrznych informacji o przynależności etnicznej (ros. *национальность*). Miało to wówczas na celu pobudzenie poczucia przynależności do danej grupy w wieloetnicznym kraju związkowym, po upadku ZSRR prowadziło jednak do przejawów dyskryminacji. Podobna sytuacja miała miejsce i w Kirgistanie, dlatego decyzją rządu wycofano z dokumentów tożsamości rubrykę dotyczącą przynależności etnicznej (*Через 8 лет...*, 2018). Obecnie wszyscy obywatele w rubryce „narodowość” posiadają wpis: Kirgistańczyk.

Elity niepodległego Kirgistanu nie sprostaly postawionemu przed nim zadaniu – zjednoczeniu wielu etnosów w ramach jednej tożsamości narodowej. Koncepcja utrzymania w niezmiennym stanie – z niewielkimi modyfikacjami – radzieckiej polityki narodowościowej przez Askara Akajewa została szybko skrytykowana przez jego oponentów.

Krótki okres rządów Kurmanbeka Bakijewa (2005-2010) pokazał słusność działań poprzedniego prezydenta i próby zachęcenia mniejszości do partycypacji w życiu społecznym Kirgistanu, zamiast przymusowej kirgizacji. Powrót sentymentów do okresu prezydentury Askara Akajewa jako czasu dobrych relacji międzyetnicznych skłonił prezydenta Ałmazbeka Atambajewa do restaurowania sytuacji sprzed 2005 roku.

Na szczególną uwagę zasługuje jego inicjatywa przedstawiona w rozporządzeniu prezydenckim z 2012 roku „O budowaniu jedności narodowej” (*Указ Президента Кыргызской Республики...*, 2012). Zgodnie z dyspozycjami zawartymi w dokumencie władze państwowe zostały zobligowane do utworzenia Fundacji Dziedzictwa Historycznego i Kulturowego Ludów Kirgistanu „Muras”

która ma wspierać działalności stowarzyszeniową i kulturową wszystkich etnosów zamieszkujących Republikę Kirgistanu.

Drugą organizacją powołaną na podstawie rozporządzenia stała się Państwowa Komisja przy Prezydencie RK dla Rozwoju Nauk Historycznych, której głównym zadaniem jest stworzenie nowych podręczników do nauki historii. Kontrowersyjną decyzją wydaje się wprowadzenie w szkołach średnich i wyższych przedmiotu dotyczącego wiedzy o eposie kirgiskim – *Manasie*.

Działania władz państwowych na rzecz budowy jedności są nadal niewystarczające, szczególnie w kwestiach szkolnictwa. Ciężar integracji dzieci kirgiskich i wywodzących się z innych etnosów przejmują szkoły rosyjskojęzyczne, w których nie dochodzi do segregacji uczniów ze względu na pochodzenie. Widząc pozytywne efekty funkcjonowania tych placówek, rząd wspiera otwieranie kolejnych szkół z wykładowym językiem rosyjskim. Nie rozwiązuje to problemu językowego, jednak prowadzi do budowy więzi i zniknięcia nienawiści wśród młodego pokolenia. Zmiany mentalnościowe znowu są przeprowadzane przez obce wpływy (rosyjskie), co przyczynia się do dyskredytacji wizerunku władz politycznych Kirgistanu jako zdolnych do rozwiązywania znaczących problemów.

Elity polityczne państwa wyciągnęły wnioski z wydarzeń rewolucyjnych, które miały miejsce w 2005 i 2010 roku. Za podstawowy cel działalności sprzyjającej budowie jedności narodowej postawiły sobie neutralizowanie źródeł i skutków napięć międzyetnicznych, wychodząc ze słusznego założenia, że przymus wywołuje skutek odwrotny do pożądanego. Po upadku Związku Radzieckiego wzrosła także mobilność mieszkańców Kirgistanu i poszerzył się ich dostęp do światowych informacji. Kirgizi, obserwując sytuację w innych państwach, uświadamiają sobie, że w wielu z nich multietniczność stała się sukcesem budowy potęgi gospodarczej i politycznej (np. USA).

Poszukiwanie nowych impulsów do przemiany świadomości zbiorowej w niepodległym Kirgistanie przebiega bardzo opornie w porównaniu z krajami sąsiednimi. W Kazachstanie podniesie-

nie poziomu dobrobytu doprowadziło do zeuropeizowania społeczeństwa, władze w Astanie od początku okresu niepodległości dokładają wszelkich starań, aby narody zamieszkujące to terytorium czuły się częścią państwa kazachstańskiego. W Uzbekistanie pierwszy prezydent Islam Karimow odrzucił w całości dziedzictwo radzieckie w aspekcie polityki historycznej i rozpoczął zdeterminowane działania w kierunku uzbekizacji życia społecznego i wspomnianej polityki. W Tadżykistanie doszło do kontynuacji programu radzieckiego, z elementami narodowymi.

Rewolucje z 2005 i 2010 roku dobitnie pokazały, że zmiany zachodzą samoczynnie, bez kontroli najwyższych władz państwowych. Społeczeństwo samo postanowiło dokonać przewartościowania swojej historii i rozliczenia się z przeszłością. Brak udziału państwa w tym procesie jest niezwykle niebezpieczny, może doprowadzić do coraz większej antagonizacji społeczeństwa.

Nie ma możliwości zarówno wprowadzenia całkowicie nowej świadomości zbiorowej, jak i powrotu do tej z czasów radzieckich. W obliczu trudności w budowie jednolitego sposobu myślenia społeczeństwa władze zdecydowały się na stworzenie modelu hybrydowego, który połączyłby dwie przeciwstawne postawy: inkorporowanie nowych wzorców i sentymenty do okresu radzieckiego.

Obywatele Kirgistanu po prawie 30 latach niepodległości są rozczarowani osiągnięciami ich młodej ojczyzny, sentymenty do czasów radzieckich odżywają także wśród młodego pokolenia, które ledwo pamięta okres istnienia ZSRR. Najrozsądniejszym rozwiązaniem w tej sytuacji był powrót do modelu wypracowanego w pierwszych latach niepodległości przez prezydenta Askara Akajewa. Działania te są akceptowane przez szeroką część społeczeństwa, w której wytworzył się sentyment także do okresu rządów Akajewa, kiedy Kirgistan rozwijał się znacznie szybciej od sąsiedniego Tadżykistanu i Uzbekistanu. Sam prezydent Akajew słusznie zauważył, że rozwiązanie trudności ekonomicznych powoduje przy okazji likwidację wielu innych kluczowych pro-

blemów – związanych z integracją społeczną i przemianami mentalnościowymi.

Kirgistan, podejmując się próby przebudowy świadomości społecznej po 2010 roku, tak naprawdę zdecydował się zrobić krok w tył o dwie dekady. Próba rozpoczęcia wszystkiego od nowa na pierwotnych zasadach ma szansę powodzenia, jednak aby można było ocenić rezultaty tych działań, musi minąć jeszcze kilka lat.

Bibliografia

- Fatland E., 2016, *Sowieckostany. Podróż po Turkmenistanie, Kazachstanie, Tadżykistanie, Kirgistanie i Uzbekistanie*, Warszawa.
- Kościelniak C., 2016, *Frunze w meczecie*, Poznań.
- Kozłowski K., 2009, *Rewolucja tulipanów w Kirgistanie. Geneza, przebieg, następstwa*, Warszawa.
- Laruelle M., Kourmanova A., 2017, *Центральная Азия-25. Мысли о прошлом, проекция будущего*, Central Asia Program.
- Przewodnik po rynku. Republika Kirgiska*, 2015, Almaty.

Źródła internetowe

- Bank Światowy, 2014, *Baza statystyki międzynarodowej*, online: https://www.google.com/publicdata/explore?ds=d5bncppjof8f9_&hl=pl&dl=pl – 19 I 2019.
- Князева Н., 2017, *В Бишкеке открыт сквер Дружбы народов Кыргызстана и России*, „Комсомольская правда”, online: <https://www.kp.ru/online/news/2922570/> – 20 I 2019.
- Киргизская Советская Социалистическая Республика*, online: <https://www.booksite.ru/fulltext/1/001/008/061/338.htm> – 19 I 2019.
- Констытуцья Рэпублики Киргистану, 2010, online: <http://cbd.minjust.gov.kg/act/view/ru-ru/202913?cl=ru-ru> – 23 XII 2018.
- Кыргызстан – наш общий дом. Межнациональные отношения*, 2014, online: <https://www.open.kg/about-kyrgyzstan/political-entity/domestic-policy/589-kyrgyzstan-nash-obschiy-dom-mezhnacionalnye-otnosheniya.html> – 20 I 2019.

- Мемориальный музей „Ата-Бейит”, 2018, online: <https://www.open.kg/tourist/leisure-and-entertainment/museums/32932-memorialnyy-muzej-ata-beyit.html> – 20 I 2019.
- Национальный статистический комитет Кыргызской Республики, *Численность постоянного населения Кыргызской Республики по отдельным национальностям в 2009-2018гг.*, online: <http://www.stat.kg/ru/statistics/naselenie/> – 20 I 2019.
- Осмонова Н., 2016, *В Кыргызстане открыли мемориал памяти погибших в трагических событиях 1916 года (Уркун)*, online: https://24.kg/obschestvo/36418_v_kyrgyzstane_otkryili_memorial_pamyati_pogibshih_v_tragicheskikh_sobyitiyah_1916_goda_urkun/ – 20 I 2019.
- Сабырова Н., 2018, *В Бишкеке пройдут празднования 100-летнего юбилея комсомола*, „Кабар”, online: <https://kabar.kg/news/v-bishkeke-proidut-prazdnovaniia-100-letnego-iubileia-komsomola/> – 20 I 2019.
- Социализм: достижения и недостатки Советской Киргизии (1964-1985 годы)*, 2014, online: <https://www.open.kg/about-kyrgyzstan/history/kyrgyzstan-during-the-soviet-period/568-socializmdostizheniya-i-nedostatki-1964-1985-gody.html> – 20 I 2019.
- Через 8 лет после трагедии в Оше. Номинились ли киргизы с узбеками?*, 2018, online: https://forbes.kz//process/cherез_8_let_posle_tragedii_v_oshe_pomirilis_li_kirgizyi_s_uzbekami/ – 20 I 2019.
- Указ Президента Кыргызской Республики, от 31 мая 2002 года „О повышении роли и статуса совета Ассамблеи народа Кыргызстана”*, 2002, online: <http://cbd.minjust.gov.kg/act/view/ru-ru/3772> – 20 I 2019.
- Указ Президента Кыргызской Республики от 27 января 2012 года „О мерах по углублению изучения исторического и культурного наследия народа Кыргызстана и формированию гражданского патриотизма”*, 2012, online: <http://cbd.minjust.gov.kg/act/view/ru-ru/61263?cl=ru-r> – 20 I 2019.
- Knjazeva N., 2017, *V Bishkeke otkryt skver Druzhyby narodov Kyrgyzstana i Rossii*, „Komsomolskaja pravda”, online: <https://www.kp.ru/online/news/2922570/> – 20 I 2019.
- Kirgizskaja Sovetskaja Socialisticheskaja Respublika*, online: <https://www.booksite.ru/fulltext/1/001/008/061/338.htm> – 19 I 2019.

- Konstitucija Republiki Kirgistanu, 2010, online: <http://cbd.minjust.gov.kg/act/view/ru-ru/202913?cl=ru-ru> – 23 XII 2018.
- Kyrgyzstan – nash obshhij dom. Mezhnacionalnye otnosheniya*, 2014, online: <https://www.open.kg/about-kyrgyzstan/political-entity/domestic-policy/589-kyrgyzstan-nash-obschiy-dom-mezhnacionalnye-otno-sheniya.html> – 20 I 2019.
- Memorialnyj muzej „Ata-Bejiti”, 2018, online: <https://www.open.kg/tourist/leisure-and-entertainment/museums/32932-memorialnyy-muzej-ata-beyit.html> – 20 I 2019.
- Nacionalnyj statističeskij komitet Kyrgyzskoj Respubliki, *Čislennost postojannogo naselenija Kyrgyzskoj Respubliki po otdeľnym nacionalnostjam v 2009-2018gg.*, online: <http://www.stat.kg/ru/statistics/naselenie/> – 20 I 2019.
- Osmonova N., 2016, V *Kyrgyzstane otkryli memorial pamjati pogibshikh v tragicheskikh sobytijakh 1916 goda (Urkun)*, online: https://24.kg/obschestvo/36418_v_kyrgyzstane_otkryli_memorial_pamyati_po_gibshih_v_tragicheskikh_sobytyiah_1916_goda_urkun/ – 20 I 2019.
- Sabyrova N., 2018, V *Bishkeke projjduť prazdnovanija 100-letnego jubileja komsomola*, „Kabar”, online: <https://kabar.kg/news/v-bishkeke-projduť-prazdnovanija-100-letnego-iubileia-komsomola/> – 20 I 2019.
- Socializm. Dostizhenija i nedostatki Sovetskoj Kirgizii (1964-1985 gody)*, 2014, online: <https://www.open.kg/about-kyrgyzstan/history/kyrgyzstan-during-the-soviet-period/568-socializmdostizheniya-i-nedostatki-1964-1985-gody.html> – 20 I 2019.
- Cherez 8 let posle tragedii v Oshe. Pomirilis li kirgizy s uzbekami?*, 2018, online: https://forbes.kz/process/cherez_8_let_posle_tragedii_v_oshe_pomirilis_li_kirgizyi_s_uzbekami/ – 20 I 2019.
- Ukaz Prezidenta Kyrgyzskoj Respubliki, ot 31 maja 2002 goda „O povyshe-nii roli i statusa soveta Assamblei naroda Kyrgyzstana”*, 2002, online: <http://cbd.minjust.gov.kg/act/view/ru-ru/3772> – 20 I 2019.
- Ukaz Prezidenta Kyrgyzskoj Respubliki ot 27 janvarja 2012 goda „O merakh po uglubleniju izuchenija istoričeskogo i kulturnogo nasledija naroda Kyrgyzstana i formirovaniju grazhdanskogo patriotizma”*, 2012, online: <http://cbd.minjust.gov.kg/act/view/ru-ru/61263?cl=ru-r> – 20 I 2019.

Kirgistan, niewielka centralnoazjatycka republika, od trzydziestu lat zмага się z trudem niepodległości. Ten górski kraj, stanowiący niegdyś odległe peryferie Związku Radzieckiego, dzisiaj pod wieloma względami jest inspirującym demokratycznym wyjątkiem na tle państw regionu. Mimo to w procesie formowania nowoczesnego państwa, zintegrowanego z gospodarką światową organizmu ekonomicznego czy otwartego społeczeństwa, młoda republika kirgiska styka się z podobnymi trudnościami, co jej poradzieccy sąsiedzi. Nie zawsze radzi sobie z nimi lepiej, niewątpliwie natomiast czyni to w sposób bardziej otwarty.

Kirgiska transformacja jest intrygująca pod wieloma względami. Poza rzucającym się w oczy aspektem politycznym otwartość zachodzących w republice zmian umożliwia śledzenie innych istotnych przemian: gospodarczych, społecznych czy kulturowych, a także dokonywanych przez republikę wyborów międzynarodowych. Kirgistan niekoniecznie osiąga spektakularne sukcesy na tych polach, niemniej jednak dylematy rozwoju, stojące przed nim, w znacznej mierze są również problemami jego sąsiadów. Zasobniejsze w surowce i pozornie stabilniejsze Kazachstan czy Uzbekistan niechętnie jednak te problemy komunikują. Dlatego też analiza wydarzeń i procesów zachodzących w Kirgistanie pozwala na ukazanie szerszego kontekstu regionalnego i swoiste „odkodowanie” tamtejszej rzeczywistości.

Ze wstępu

<https://akademicka.pl/>

ISBN 978-83-8138-107-9

9 788381 381079

